

(A)POLITIKA POEZIJE

(Dubravka Đurić, *Politika poezije: tranzicija i pesnički eksperiment*, AŽIN, Beograd, 2010.)

Milena STEFANOVIĆ

U našu državu smemo primiti samo one pesme koje su himne bogovima i pohvalni govori namenjeni dobrima. Jer ako u lirskim i epskima pesmama primiš slatkorečivu Muzu, onda će ti zadovoljstvo i bol u državi kraljevati umesto zakona i logosa, o kojem se uopšte uvek misli da je najbolji... jer najstrašnije je to što poezija, sa vrlo malim brojem izuzetaka, može da pokvari i odlične ljude.
Platon, *Država*, knj. X

Naslov knjige Dubravke Đurić *Politika poezije: Tranzicija i pesnički eksperiment* kroz svoju semantičku dimenziju ukazuje na politiku kao nešto što je inherentno poeziji, to jest neko svojstvo koje joj pripada. Međutim, s druge strane, može ukazivati na politiku i njenu subjekatsku poziciju u odnosu na pojam poezije kao atributa koji tada biva izveden u odnosu na politiku, pa čini njeno sredstvo, medij ostvarenja. Autorka ne postavlja pitanje primarnog pojma – niti je to za rad bitno, već opisuje njihovu međuslovljenost koja ih čini nerazdvojnima.

Na prvi pogled, ovakav spoj pojmova u naslovu knjige može biti zbunjujuć, naročito iz perspektive literarnog laika ili pak kroz totalizujuću definiciju poezije kao lirskog, estetskog, politikom i sukobima netaknutog mesta genija, gde se politika posmatra kao sredstvo interesnog kalkulisanja, borbe, vladanja i potčinjavanja. U svakom slučaju, naslov kao da zahteva nekakvo opravdanje zbog stavljanja politike i poezije u isti kontekst. No, ideja o njihovoj povezanosti nije nova, kao što nije nova ni njihova međuprožetost: novi su možda samo mehanizmi prikrivanja njihove povezanosti...

Ukoliko neko pretenduje na to da situira svoje argumente u ideji da je poezija društveno-politički neuslovljena i neuslovljavajuća, čista i aksiološki imuna na socijalnu konfiguraciju, ne može da ne razmotri filozofsko-istorijski međuodnos i genezu ovih pojmova, a da ne demantuje sopstveni stav. Sam čin odbijanja da se ta situacija sagleda već bi predstavljao iskazivanje političkog stava. Isto tako, samo letimičan pogled na odnos politike i poezije kroz istoriju već nas uvodi na jedan nesiguran teren moći, i onemogućava nam da ostanemo na stanovištu o poeziji kao nečemu apolitičnom. Etimologija ovih reči poziva da se pitanje njihove povezanosti ne samo postavi, nego i detaljnije razmotri, te da se istraživački rad Dubravke Đurić sagleda kroz obuhvatniji kontekst i sa naročitom pažnjom.

O važnosti poezije za državu i njene građane govorio je još starogrčki filozof Platon. U svom delu *Država* Platon daje opsežnu argumentaciju o tome na koji način poezija formira i prenosi određene vrednosti, oblikujući na osnovu njih karaktere ljudi od čega zavisi valjanost jednog polisa. Ne samo da se Platon bavio poželjnom i nepoželjnom sadržinom poezije, već je njegov filozofski interes okupirala i metrika poezije i njen formalni izraz zato što, prema njegovom mišljenju, i forma jednako može u ljudima da izaziva kukavičluk ili hrabrost, pravednost ili nepravednost... Iz tih razloga ovaj filozof predlaže brisanje i zabranu određenih poetskih odeljaka i formi koje su loše za vaspitanje, te u vezi sa tim govori o proterivanju pesnika iz polisa i njihovom nepuštanju među građane.¹

Politika poezije nastala je u periodu između 2006. i 2009. godine. Iako sam

1. „Zamolićemo, dakle, Homera i druge pesnike da se ne ljute što takva i slična mesta brišemo, ne zato što nisu pesnička, i što mnoštvo ne uživa u tome da ih čuje, nego baš zato što ukoliko su više pesnička, utoliko manje treba da ih slušaju mladići i ljudi koji treba da budu slobodni i da se plaše više ropstva nego smrti“ (Platon, III knjiga *Države*). Ovo podsećanje na Platonov stav o pesništvu i pesnicima predstavlja primer reflektovanja na povezanost poezije, to jest književnosti kao estetskog izraza, i vaspitanja građana, te je uzeto kao filozofsko-istorijski okvir za prikaz *Politike poezije* Dubravke Đurić. Ne može se reći da je Platon govorio o državi u modernom kontekstu, niti je ovo pokušaj učitavanja teorijske pozicije kulturalnih studija, iz prostog razloga što on iz svog istorijsko-filozofskog iskustva nije mogao da ima taj uvid i što bi bilo krajnje neumesno porediti te dve pozicije.

naslov nagoveštava da autorka istražuje odnos politike i poezije, u knjizi je ipak postavljen širi tematski okvir koji obuhvata odnos politike i drugih književnih žanrova kao što su romani, drame i književni hibridi, ali i njihov međusobni odnos. Teoretičarka Dubravka Đurić eksplicira na koje načine su povezani književnost i društveno-politički kontekst i kako književnost (poezija), manje ili više eksplicitno, konstruiše, reprodukuje ili pak ruši neke vrednosti koje čine skelet određene ideologije i odnose moći kroz koje se održava.

Primenjujući antiesencijalistički pristup kulturalnih studija na teritorijalni okvir država bivše Jugoslavije, Dubravka Đurić vrlo detaljno obrazlaže kako u zavisnosti od istorijske epohe, geografske pozicioniranosti i društvenih zbivanja, ta povezanost biva manje ili više izražena i (ne)vidljiva. Za te države karakteristično je esencijalističko redefinisavanje pojma nacije i rodne pozicije, te selektivno i interesno preuzimanje tradicije. U takvim uslovima novonastali jezici funkcionišu kao linije razgraničenja i produkovanja novih nacionalnih identiteta i formiranja prošle, sadašnje i buduće nacionalne istine kao metafikcije. Za društveno-kulturnu konstelaciju ovih zemalja, nacionalna književnost, a u sklopu nje i poezija, jesu nezaobilazna instanca kreiranja značenja, reprodukovanja i razgraničenja identiteta od Drugog. Poezija koja odudara od dominantnih tokova biva marginalizovana, nevidljiva ili bar mnogo manje vidljiva, ne nalazeći stoga mesta u antologijama. U skladu sa tim, autorka posebno istražuje srpsku poetsku scenu i njene političko-estetske mehanizme i aspekte transformacije kroz istorijsko razdoblje od socijalizma ka postsocijalizmu i tranziciji, te čini njenu tipologiju za period posle sedamdesetih godina dvadesetog veka.

Kulturalne studije predstavljaju interdisciplinarno i transdisciplinarno polje istraživanja, budući da su bazirane na stavu da se svi oblici u kulturi moraju proučavati u odnosu prema drugim praksama, kao i prema društvenim i istorijskim strukturama. Tako autorka kaže da „kada stupamo na pesničku i kritičarsku scenu, možemo prihvatiti zatečeno stanje, ali moguće je delovati i nasuprot njemu. Da bi to bilo moguće, mora se osvestiti činjenica da je polje kulture konstruisano, a to povlači za sobom dovođenje u pitanje konstitutivnih ideologija dominantnog sistema vrednosti.“ Okosnicu istraživačkog interesa kulturalnih studija čini pojam politike i to politike pojmljene kroz pojam

moći, ili, preciznije, dinamike odnosa moći. Ovakvo poimanje politike implicira nekoliko važnih pitanja na kojima autorka metodološki utemeljuje svoju analizu, te demistifikuje društvenu mašinu kao neupitnu i apsolutnu. Ta pitanja obuhvataju odnose oficijelne i podređene kulture, pitanje hijerarhizacije kulturnih vrednosti i sa tim u vezi problematiku različitih vidova cenzure. U daljem objašnjenju vidi se kako su ovi problemi tesno povezani s pitanjima prava na pamćenje, promovisanje ili skrivanje, namerno ignorisanje i zanemarivanje nekih drugih kulturnih vrednosti kao manje vrednih ili bezvrednih –nedostojnih vidljivosti i pamćenja. Njena analiza obuhvata i razmatranje uspostavljanja i varijabilnosti samog statusa poezije u odnosu na druge žanrove od vremena socijalizma do danas.

Iako je u knjizi načinjen osvrt na dominantnu književnu tendenciju u zemljama bivše Jugoslavije i načine njene proizvedenosti i proizvođenja identifikacionih matrica, autorka se posebno bavi književnim praksama koje su smeštene na marginu kulture, kao i razlozima zbog kojih su one označene kao manje vredne i nedostojne antologijskog pamćenja. Kao primer ona navodi brisanje spisateljica iz antologija ili njihovo postavljanje kao manje bitnih figura u odnosu na muške pesnike. Ono što je posebno važno jeste da autorka svojom analizom upravo čini te autore i autorke vidljivim i vrednim pamćenja, čime konstruiše drugačiji modus kritike i uopšte vrednovanja i interpretacije. U njenom misaonom opusu našli su se Katalin Ladik, Judita Šalgo, Jasna Manjulov, Radmila Lazić, Aida Bagić, Ivana Sajko, Dubravka Ugrešić, Tanja Ostojić, Ažinovke (Ljiljana Jovanović, Maja Solar, Jelena Savić, Snežana Roksandić Karan, Natalija Marković, Danica Pavlović, Ksenija Simić, Snežana Žabić, Darija Žilić, Ana Seferović, Tamara Šuškić...), Vladimir Kopicl, Slobodan Tišma, Oto Horvat, generacija novosadskih urbanih pesnika i pesnikinja Neolit (Siniša Tucić, Dragoslava Barzut, Bojan Samson, Maja Solar)...

Sam misaoni fokus njenog rada jeste tranzicioni pesnički eksperiment oličen u alternativnoj obrazovnoj praksi Ažinove škole teorije i poezije, prezentovanoj na stranicama časopisa *ProFemina*, a kasnije i u prvim ženskim antologijama. U nekoliko poglavlja autorka čini osvrt na nastanak, razvoj i ideje ove škole. Rad navedene institucije baziran je na izučavanju radikalnih pesničkih

praksi, odnosno izučavanju stvaralaštva autora i autorki koje dominantna kultura ne prepoznaje kao deo kanona, ali i na specifičnoj etici njihovog rada, odnosno ponašanja. Autorka opisuje teorijske i praktične metode transgresije, eksperimentalnosti i političke angažovanosti kojima pokušavaju da se stvore nova polja poezije. Na ovaj način škola se opire vladajućim praksama koje centriraju sve vrednosti oko nacionalističkog interesa favorizujući i proizvođači-konstruišući folklorni estetizam kao tobože politički neutralan i univerzalno vredan. Sažeto, ali vrlo precizno i uz ubedljive primere stihova Ažinovki, ova teoretičarka pokazuje kako taj obrazovni koncept na nivou sadržaja i forme razara interesno tradirane pojmove pesničke „mutavosti i nemosti“, kao i pojam metagovora uzet u kontekstu kritičarskog poseda, te kako im suprotstavlja razvijanje autorefleksivnosti, to jest diskurzivne samosvesti kod samih pesnika i pesnikinja.

Integralni deo istraživanja Dubravke Đurić čini feministička analiza produkovanja rodnosti subjekata, seksualnih identiteta, subjekatskih pozicija i mizoginije u poeziji, kroz poeziju i književnu kritiku. Ne samo da autorka primenjuje feminističku analizu, već se bavi i analizom same feminističke analize u ovim zemljama, tačnije njenim odsustvom ili nedovoljnim prisustvom, kao i društveno-političkim uzrocima njenog izostanka u različitim slučajevima. Sve to potkrepljuje razlog da se za feminističku analizu u ovoj knjizi s pravom može reći da je sistematična, kao i da je metodološki konsekventno i krajnje odgovorno sprovedena.

Naime, ova teoretičarka ne propušta da kritički razmotri ni pojam ženskog pisma u srpskoj književnosti i prepoznaje ga kao trend prema kojem se mora imati neko mišljenje da bi se uopšte bilo u trendu. Kao i u svojoj ranijoj knjizi, *Poezija teorija rod*, u kojoj razmatra ženski glas i žensko pismo s različitim teorijskih aspekata, navodeći i njihove esencijalistički konstruisane dimenzije uzete naturalno, tako i u ovoj knjizi daje naučno relevantan uvid u te fenomene. Bez obzira na to što je žensko pismo jedan od ključnih pojmova za feminizam i konstituisanje feminističkog subjekta, a Dubravka Đurić krajnje otvoreno stoji na feminističkom stanovištu, ona ostaje antiesencijalistički dosledna i detektuje feminističke, ali i antifeminističke attribute ovog vida pisma i njegovog vrednovanja, dok pojam ženske književnosti vidi kao topus kompromisa antifeminističke i feminističke ženske kritike.

Ovo bi naizgled moglo biti nerazumljivo za mnoge koji poistovećuju ili žele da poistovete pojmove feminističkog i ženskog, ali autorkino istraživanje raskrinkava političko-ideološku strategiju odnosa moći koji fundiraju ovaj trend. Kada se ima to u vidu, onda biva potpuno jasna njena argumentacija o spisateljicama koje, poput Jasmine Tešanović, jedine feminističke prozaistkinje u Srbiji, ne postoje ni za kritičare dominantnog toka, ali ni za feminističke kritičarke.

Knjiga *Politika poezije: tranzicija i pesnički eksperiment*, kao uopšte kompletan rad Dubravke Đurić, zaslužuje mnogo više pažnje javnosti, promovisanja i tumačenja, nego što ima u sadašnjoj kulturno-političkoj konjunkturi i njenom interpretativnom potencijalu. U izvesnom smislu njena sopstvena dela daju ključ za objašnjenje takve pozicioniranosti, ne samo kada su drugi autori i autorke u pitanju, već kada je reč i samom njenom autorstvu. Ipak, bez obzira na situaciju, može se reći da Dubravka Đurić svojim angažmanom pomera i konstruiše nove horizonte interpretacije, pisanja, kanonizovanja autora i autorki, a samim tim i njihovog pamćenja. Ova knjiga je jedan od njenih sigurnih koraka u tome.